

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-45>

УДК 657

ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА РОЗРАХУНКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

OPTIMIZATION OF CASH ACCOUNTING AND SETTLEMENT IN AN ENTERPRISE: MODERN APPROACHES AND PROSPECTS

Коваль Любов Віталіївнакандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3637-850X>**Бурлака Ярослав Віталійович**здобувач вищої освіти магістерського (другого) рівня,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6417-7742>**Koval Liubov, Burlaka Yaroslav**

Vinnytsia National Agrarian University

У статті розглянуто проблеми організації обліку грошових коштів та розрахунків в умовах цифрової трансформації. Традиційні методи вже не справляються з вимогами до швидкості та точності. Ручна обробка документів провокує помилки, а затримки у відображенні операцій ускладнюють контроль за ліквідністю. Обґрунтовано необхідність переходу на інтегровані ERP-системи та хмарні рішення. Програмні РРО синхронізуються з обліковою системою миттєво. API-інтеграція з банками скорочує час звірки виписок з годин до хвилин. Окремо розглянуто можливості штучного інтелекту для виявлення аномалій у платежах і прогнозування грошових потоків. Машинне навчання враховує сезонність, поведінку споживачів та макроекономічні зміни. Запропоновано практичні підходи до побудови системи внутрішнього контролю з багаторівневим затвердженням платежів та автоматизованим моніторингом дебіторської заборгованості.

Ключові слова: облік грошових коштів, автоматизація обліку, ERP-системи, цифровізація бухгалтерії, штучний інтелект в обліку, хмарні технології, внутрішній контроль, управління розрахунками.

The article addresses problems in organizing cash and settlements accounting under digital transformation conditions. Traditional methods fail to meet modern speed and accuracy requirements. Manual document processing leads to errors. Time lags between transactions and their recording make liquidity control difficult. Management cannot get real-time financial data when needed most. Transition to integrated ERP systems and cloud solutions becomes essential. Software cash registers sync with accounting systems instantly. API integration with banks cuts statement reconciliation from hours to minutes. No more manual data entry. Centralized management eliminates duplicate records and speeds up workflows significantly. Artificial intelligence opens new possibilities for financial control. AI algorithms spot unusual patterns in payment flows quickly. This helps prevent fraud before it causes damage. Machine learning forecasts cash movements with impressive accuracy. The system considers seasonal changes, customer behavior shifts, and broader economic trends. Predictions become more reliable over time. Cloud technologies reshape how accounting operates. Infrastructure costs drop. Access to financial information works from anywhere. Distributed teams and international operations benefit most. Multi-level approval systems block unauthorized payments automatically. Payment calendars visualize upcoming cash flows clearly. Potential gaps get identified early enough to take action. Internal control systems need automation too. Client reminders about overdue invoices go out automatically. Reports track payment delays without manual work. Payment discipline improves. Cash turnover accelerates. Access rights distribute flexibly among employees. Each person sees only what their role requires. Organizations adopting these approaches gain competitive edges. Financial stability strengthens. Risk levels decrease. Staff focuses on analysis instead of routine tasks. Decision-makers receive quality information promptly. The optimization process goes beyond mere compliance with standards. It becomes strategic advantage in volatile markets.

Keywords: cash accounting, accounting automation, ERP systems, digitalization of accounting, artificial intelligence in accounting, cloud technologies, internal control, settlement management.

Постановка проблеми. Облік грошових коштів і розрахунків становить фундамент фінансової стабільності будь-якого підприємства. В умовах стрімкої цифровізації економіки, посилення конкурентного тиску та постійних змін законодавчого поля традиційні методи обліку демонструють очевидну неспроможність забезпечити керівництво актуальною інформацією для прийняття оперативних рішень.

Неоптимізовані облікові процеси породжують цілий комплекс критичних проблем. Касові розриви виявляються із суттєвим запізненням, коли можливості для маневру вже обмежені. Контроль дебіторської та кредиторської заборгованості здійснюється фрагментарно й неефективно. Ризики шахрайства та операційних помилок зростають пропорційно до обсягів ручної обробки документів.

Ключова проблема полягає у високій трудомісткості традиційних підходів і їхній вразливості до операційних ризиків. Ручна обробка готівкових операцій створює підґрунтя для людського фактору – помилок і зловживань. Облік безготівкових розрахунків страждає від часових розривів між здійсненням платежу та його відображенням в системі. Звіряння банківських виписок вимагає значних затрат часу та уваги. Все це призводить до затримки в отриманні реальної картини фінансового стану, ускладнює управління ліквідністю та заважає своєчасно реагувати на зміни ринкової ситуації.

В епоху, коли бізнес-рішення потрібно приймати швидко, а конкуренти активно впроваджують цифрові технології, питання оптимізації обліку грошових коштів і розрахунків набуває стратегічного значення. Підприємства, які не здатні модернізувати свої облікові процеси, ризикують втратити конкурентні позиції та фінансову стійкість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оптимізації обліку грошових коштів та розрахунків на підприємствах залишається актуальним предметом наукових дискусій і привертає увагу вітчизняних дослідників. Теоретичні аспекти обліку грошових коштів розглянуто у працях Бутинця Ф. Ф., який досліджував концептуальні основи організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю грошових потоків [2]. Сопко В. В. та Завгородній В. П. приділяють увагу удосконаленню методики обліку розрахункових операцій і управлінню дебіторською заборгованістю [11].

Проблематику цифровізації обліку та впровадження автоматизованих систем досліджу-

вали Іванова Н. Ю. та Король С. Я., обґрунтовуючи економічну доцільність використання хмарних технологій [3]. Пилипенко А. А. розглядає особливості обліку електронних грошей та криптовалют у контексті сучасних форм розрахунків [7]. Міжнародний досвід оптимізації обліку грошових коштів вивчали Ловінська Л. Г. та Олійник Я. В., проводячи порівняльний аналіз вітчизняних стандартів з міжнародними [5]. Попри наявність численних публікацій, комплексний підхід, який би інтегрував традиційні методи з сучасними цифровими технологіями та враховував специфіку українського бізнес-середовища, потребує подальшого опрацювання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри очевидну важливість організації бухгалтерського обліку та методики обліку грошових коштів для забезпечення платоспроможності й конкурентоспроможності підприємства, низка аспектів залишається невирішеною і потребує подальшого дослідження, зокрема: необхідність адаптації облікових процедур до умов цифрової економіки (електронні платежі, віртуальні активи) та інтегрованих ERP-систем; розробка комплексної методики внутрішнього контролю, спрямованої на мінімізацію валютних ризиків та ризиків ліквідності; а також поглиблення аналітичності обліку грошових потоків для забезпечення оперативного та стратегічного управлінського аналізу і прийняття обґрунтованих рішень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є комплексне обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо оптимізації організації та методики бухгалтерського обліку грошових коштів та розрахунків на підприємстві в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління грошовими коштами та розрахунками формує основу фінансової стійкості будь-якого підприємства. Конкурентний тиск зростає, законодавство змінюється постійно, бізнес-процеси цифровізуються швидкими темпами, тому традиційні методи обліку вже не встигають забезпечити керівництво актуальною інформацією для прийняття рішень. Неоптимізований облік створює серйозні проблеми. Касові розриви виявляються із запізненням. Дебіторська і кредиторська заборгованість контролюється неефективно. Ризики шахрайства та помилок зростають відчутно. Все це заважає оперативно реагувати на зміни фінансової ситуації.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» під грошовими коштами розуміють готівку, кошти на рахунках в банках і депозити до запитання [6].

Ця класифікація лежить в основі традиційного бухгалтерського обліку. Грошові кошти поділяються на дві ключові форми. Кожна має власну специфіку обліку, контролю та документування.

Оптимізація вимагає чіткого розмежування процедур для готівкових і безготівкових коштів. Але важливо враховувати їхню взаємодію в загальному фінансовому циклі підприємства. Процедури потрібно не просто розділити, а й удосконалити для кожної форми окремо.

Готівкові кошти (готівка) – це грошові знаки національної валюти України – банкноти та монети [8].

Безготівкові розрахунки – перерахування коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів, а також перерахування надавачами платіжних послуг коштів, внесених платниками готівкою, на рахунки отримувачів [10].

Законом України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», який зазначає: «Розрахункова операція – приймання від покупця готівкових коштів, платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо за місцем реалізації товарів (послуг), видача готівкових коштів за повернутий покупцем товар (ненадану послугу), а у разі застосування банківської платіжної картки – оформлення відповідного розрахункового документа щодо оплати в безготівковій формі товару (послуги) банком покупця або, у разі повернення товару (відмови від послуги), оформлення розрахункових документів щодо перерахування коштів у банк покупця» [9].

Головна проблематика традиційних підходів до обліку грошових коштів та розрахунків полягає у їхній високій трудомісткості та вразливості до операційних ризиків, що не відповідає сучасним вимогам до оперативності та точності фінансової інформації. Ручна обробка готівки та касових документів створює підґрунтя для людських помилок і зловживань, тоді як облік безготівкових операцій страждає від часових розривів між здійсненням платежу та його відображенням в системі, а також вимагає значних затрат часу на ручне звіряння банківських виписок. У сукупності це призводить до затримки в отриманні реальної картини фінансового стану, ускладнює ефективно управління ліквідністю, підвищує ризик виникнення касових розривів та заважає

керівництву приймати своєчасні управлінські рішення.

Автоматизація бухгалтерського обліку являє собою комплекс організаційно-технічних заходів, спрямованих на зниження трудомісткості та прискорення процесу обробки первинних облікових документів, які є основними носіями економічної інформації, використовуваної в управлінні. За допомогою автоматизованої форми бухгалтерського обліку, як правило, швидше задовольняються інформаційні потреби управлінського персоналу, однак потрібно пам'ятати що автоматизація управління повинна накладатися на добре працюючу, відпрацьовану схему управління [1].

Вирішення значної частини проблем лежить у площині комплексної модернізації облікових процесів через впровадження сучасних технологій та методик управління. Основою для оптимізації обліку є максимальна відмова від ручних операцій на користь інтегрованих цифрових рішень.

З ряду певних причин, кількість компаній, що веде облік автоматизовано постійно зростає. Більше того, автоматизація з використанням програмного забезпечення для планування ресурсів підприємства (ERP) – забезпечує більш надійні та точні розрахунки, а також вона допомагає зменшити ймовірність людської помилки [13].

Впровадження ERP-систем і хмарних бухгалтерських програм відкриває можливість централізованого управління фінансами в єдиному цифровому просторі. Дані оновлюються автоматично. Дублювання інформації виключається повністю, що суттєво прискорює робочі процеси. API-інтеграція з банками автоматизує завантаження виписок і їх обробку – звірка, яка раніше забирала години, тепер займає лічені хвилини. Програмні РРО миттєво передають фінансові дані в облікову систему, забезпечуючи оперативний контроль над готівковими надходженнями.

Автоматизація і покращення контролю працюють разом як частини єдиної стратегії. Цифрові інструменти створюють технічну основу для моніторингу. Але саме система внутрішнього контролю надає їм організаційного наповнення: встановлює правила, розподіляє відповідальність і повноваження між працівниками. Технології перетворюються з простого прискорювача процесів на фундамент прозорої фінансової архітектури компанії.

Таблиця 1

**Переваги ERP-систем та хмарних бухгалтерських програм
для обліку грошових коштів та розрахунків**

Перевага	Облік грошових коштів (Каса, Банк)	Облік розрахунків (Дебіторська та Кредиторська заборгованість)
Автоматизація та швидкість	Автоматичне завантаження та рознесення банківських виписок; автоматична генерація платіжних доручень. Зменшення рутинної роботи.	Автоматичне формування рахунків-фактур та актів. Автоматичне зіставлення платежів із рахунками/накладними (автоматична звірка).
Точність та зменшення помилок	Мінімізація помилок ручного введення при реєстрації надходжень та списань.	Єдина база даних усуває дублювання записів про контрагентів та операції. Точне відстеження термінів оплати.
Дані в реальному часі	Миттєвий доступ до актуальних залишків коштів на рахунках та в касі.	Актуальна інформація про поточну заборгованість клієнтів (дебіторська) та зобов'язання перед постачальниками (кредиторська).
Контроль та безпека	Жорсткий контроль за грошовими потоками та плануванням платежів (платіжний календар). Налаштування рівнів доступу до фінансової інформації.	Моніторинг термінів погашення заборгованості. Автоматичні нагадування про прострочені платежі (для дебіторів) та необхідність оплати (для кредиторів).
Прогнозування та аналіз	Можливість точного прогнозування грошових потоків (Cash Flow) на основі інтегрованих даних про продажі, закупівлі та зобов'язання.	Детальна аналітика за термінами погашення, динамікою заборгованості та ефективністю роботи з контрагентами.
Інтеграція та єдність даних	Наскрізна інтеграція з іншими модулями (продажі, закупівлі, склад) забезпечує повну картину руху грошей.	Автоматичне формування проводок при зміні стану розрахунків (відвантаження, отримання товарів). Єдиний інформаційний простір компанії.
Доступність (для хмарних рішень)	Доступ до облікових даних і проведення операцій з будь-якої точки світу за наявності інтернету.	Зручний доступ до реєстрів рахунків і боргів для віддалених співробітників (наприклад, менеджерів з продажу чи закупівель).

Джерело: сформовано на основі [13]

Сучасні рішення мінімізують ризики зловживань ефективно. Доступ і повноваження розподіляються між співробітниками гнучко. Багаторівневе затвердження платежів блокує несанкціоновані витрати на корені. Платіжні календарі візуалізують майбутні грошові потоки, що допомагає вчасно побачити можливі касові розриви й вжити запобіжних заходів. Автоматичні нагадування клієнтам про заборгованість і звіти про прострочені платежі підвищують платіжну дисципліну. Обіг коштів прискорюється відчутно.

Костенко Ю. О., Лайчук С. М., Косташ Т. В. у своїй статті зазначають, що використання штучного інтелекту сприяє автоматизації рутинних операцій, підвищенню точності фінансових розрахунків і прискоренню оброблення великих обсягів інформації. Запро-

вадження технологій машинного навчання та аналітики даних забезпечує зниження ризику помилок, покращення прогнозування фінансових показників і відповідність податковому законодавству [4].

Однією з головних переваг AI-алгоритмів є їхня здатність швидко виявляти аномалії у фінансових потоках, що має вирішальне значення для запобігання шахрайству та операційним помилкам. Крім того, предиктивна аналітика, заснована на технологіях машинного навчання, дозволяє з високою точністю прогнозувати грошові потоки, враховуючи такі складні фактори, як сезонні коливання, зміни споживчої поведінки на ринку та макроекономічні чинники. Це створює надійний фундамент для прийняття зважених управлінських рішень

Зростає роль хмарних технологій у побудові архітектури управлінського обліку. Хмарні рішення зменшують витрати на ІТ-інфраструктуру, прискорюють впровадження нових фінансових моделей і дозволяють 24 організувати доступ до облікової інформації з будь-якого місця у будь-який час. Це особливо важливо для розподілених підприємств, міжнародних компаній або тих, що працюють у віддаленому режимі [12].

Хмарні технології відкривають нові можливості для оптимізації облікових процесів. Вони радикально змінюють підходи до організації управлінського обліку. Витрати на ІТ-інфраструктуру скорочуються суттєво. Нові фінансові моделі впроваджуються швидше й простіше.

Доступ до облікової інформації працює цілодобово з будь-якої точки планети. Для розподілених підприємств і міжнародних компаній це особливо важливо. Віддалені команди

отримують можливість контролювати грошові потоки в режимі реального часу, незалежно від місцезнаходження співробітників.

Висновки. Процес оптимізації обліку грошових коштів та розрахунків у сучасних умовах виходить за межі традиційного виконання нормативних вимог, набуваючи статусу стратегічного завдання. Такий підхід передбачає всебічну модернізацію бізнес-процесів шляхом автоматизації, інтеграції інтелектуальних систем контролю та впровадження проактивного фінансового планування. Організації, які здатні успішно адаптувати сучасні методи, отримують низку суттєвих конкурентних переваг. Серед них – зміцнення фінансової стійкості, зниження рівня ризиків, оптимізація розподілу людських ресурсів із фокусом на аналітичну діяльність, а також забезпечення управлінського складу високоякісною інформацією для прийняття обґрунтованих рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беляк М. М. Облік і аудит у банку : навч. посіб. Київ : КНУТД, 2020. 280 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : ПП «Рута», 2009. 912 с.
3. Іванова Н. Ю., Король С. Я. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку: виклики та перспективи. *Облік і фінанси*. 2022. № 3 (97). С. 45–52.
4. Костенко Ю. О., Лайчук С. М., Косташ Т. В. Використання штучного інтелекту для оптимізації процесів обліку та звітності в українських компаніях. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 8. С. 9–12.
5. Ловінська Л. Г., Олійник Я. В. Гармонізація національних стандартів обліку з МСФЗ: стан та перспективи. *Фінанси України*. 2020. № 11. С. 67–78.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. наказом М-ва фінансів України від 7 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 20.10.2025).
7. Пилипенко А. А. Облік криптовалют та електронних грошей у системі бухгалтерського обліку підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 89–94.
8. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : затв. постановою Правління НБУ від 29 груд. 2017 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення: 20.10.2025).
9. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 6 лип. 1995 р. № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.10.2025).
10. Про платіжні послуги : Закон України від 30 черв. 2021 р. № 1591-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n2> (дата звернення: 21.10.2025).
11. Сопко В. В., Завгородній В. П. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2000. 578 с.
12. Угодніков О. І., Цигенко А. Ю. Особливості обліку й аналізу матеріальних активів на підприємстві : навч. посіб. Харків : ХНУМГ, 2025.
13. Як ERP допомагає вести бухгалтерський облік. Bevol : веб-сайт. URL: <https://bevol.com.ua/blog/yak-erp-dopomagaeye-vesty-bukhgalterskyj-oblik/> (дата звернення: 22.10.2025).

REFERENCES:

1. Bieliak M. (2020) Oblik i audyt u banku: navch. posib. [Accounting and Auditing in Banks: tutorial]. Kyiv: KNUITD, 280 p. (in Ukrainian)

2. Butynets F. F. (2009) *Bukhhalterskyi finansovyi oblik: pidruchnyk* [Financial Accounting: textbook]. Zhytomyr: PP «Ruta», 912 p. (in Ukrainian)
3. Ivanova N. Yu., Korol S. Ya. (2022) Tsyfrova transformatsiia bukhhalterskoho obliku: vyklyky ta perspektyvy [Digital transformation of accounting: challenges and prospects]. *Oblik i finansy – Accounting and Finance*, vol. 3(97), pp. 45–52.
4. Kostenko Yu. O., Laichuk S. M., Kostash T. V. (2025) Vykorystannia shtuchnoho intelektu dlia optymizatsii protsesiv obliku ta zvitnosti v ukraïnskykh kompaniiakh [The use of artificial intelligence to optimize accounting and reporting processes in Ukrainian companies]. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk – Current Issues in Economic Sciences*, vol. 8, pp. 9–12.
5. Lovinska L. H., Oliinyk Ya. V. (2020) Harmonizatsiia natsionalnykh standartiv obliku z MSFZ: stan ta perspektyvy [Harmonization of national accounting standards with IFRS: status and prospects]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, vol. 11, pp. 67–78.
6. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti»: zatv. nakazom M-va finansiv Ukrainy vid 7 liut. 2013 r. № 73 [National Accounting Standard 1 «General Requirements for Financial Reporting»: approved by the Order of the Ministry of Finance of Ukraine of February 7, 2013 No. 73]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (in Ukrainian) (accessed October 20, 2025)
7. Pylypenko A. A. (2021) Oblik kryptovaliut ta elektronnykh hroshei u systemi bukhhalterskoho obliku pidpriemstva [Accounting for cryptocurrencies and electronic money in the enterprise accounting system]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, vol. 8, pp. 89–94.
8. Polozhennia pro vedennia kasovykh operatsii u natsionalnii valiuti v Ukraini: zatv. postanovoiu Pravlinnia NBU vid 29 hrud. 2017 r. № 148 [Regulation on Cash Operations in National Currency in Ukraine: approved by the Resolution of the National Bank of Ukraine Board of December 29, 2017 No. 148]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (in Ukrainian) (accessed October 20, 2025)
9. Pro zastosuvannia reistratoriv rozrakhunkovykh operatsii u sferi torhivli, hromadskoho kharchuvannia ta posluh: Zakon Ukrainy vid 6 lyp. 1995 r. № 265/95-VR [On the Use of Registrars of Settlement Operations in Trade, Public Catering and Services. Law of Ukraine No. 265/95-VR of 6 July 1995]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian) (accessed October 22, 2025)
10. Pro platizhni posluhy: Zakon Ukrainy vid 30 cherv. 2021 r. № 1591-IX [On Payment Services. Law of Ukraine No. 1591-IX of 30 June 2021]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n2> (in Ukrainian) (accessed October 21, 2025)
11. Sopko V. V., Zavhorodnii V. P. (2000) *Bukhhalterskyi oblik: navch. posib.* [Accounting: tutorial]. Kyiv: KNEU, 578 p. (in Ukrainian)
12. Uhodnikov O. I., Tsyhenko A. Yu. (2025) Osoblyvosti obliku y analizu materialnykh aktyviv na pidpriemstvi: navch. posib. [Features of Accounting and Analysis of Material Assets at the Enterprise: tutorial]. Kharkiv: KhNUMH. (in Ukrainian)
13. Yak ERP dopomahaie vesty bukhhalterskyi oblik [How ERP helps manage accounting]. Available at: <https://bevol.com.ua/blog/yak-erp-dopomagaye-vesty-bukhgalterskyj-oblik/> (accessed October 20, 2025)